

Az ember, aki nem csatlakozik semmihez

Utolsó könyvemet, *A Thüringer házat* recenzeálva, a *Le Monde* március 11-i számában barátném, Madeleine Paz kategorikusan kijelenti, hogy: „korábbi köteteimhez viszonyítva ezúttal egy reakciós könyvet írtam”. Majd hozzáteszi: „Amit Istrati mond, nem egyéb a burzsoázia védelménél”. Végül levonja a konklúziót: „Suszter, maradj a kaptafánál!”

Kassák Lajos *Csavargók, alkotók* című esszéjét olvasgatva találok a görög-román származású, francia és román nyelven alkotó Panait Istrati (1884–1935) *L'homme qui n'adhère à rien* című, 1933-as írásával. *Pusztai bogáncsok* vagy *Kyra Kyralina* című regényei alapján a magyar olvasó is ismerheti Istratit, említett „röpiratát” viszont sehol nem találtam meg magyarul – ezért döntöttem úgy, hogy lefordítom román nyelvből ezt a sokat támadott Istrati-írást (ha csak tehettem, Istrati szinte minden munkáját román nyelven is megjelentette).

Talán segítheti a jobb megértést, ha megemlítem, hogy a dogmatikusan balos Istrati – saját élmények alapján – könyvet írt a Szovjetunióról (*Más fény felé* címen magyarul is megjelent a Genius kiadásá-

(Ugyanezt a jótanácsot megkaptam már minden politikus barátomtól, s ugyanerről emlékezem meg én is említett könyvem előszavában.)

Majd Madeleine Paz így kiált föl: „Mennyire megindító volt Istrati, milyen értékes volt a mondanivalója, amíg csak *elbeszélő* volt!”.

Tíz évvel ezelőtt, *Mes Départs* című könyvemről beszélve, a *Les Nouvelles*

(ban), kommunista barátai viszont elfordultak tőle, trockistának és fasisztának kiáltva ki Istratit. Ahogy Kassák írja: „Mint a zarándok indult el Moszkvába, s mint a belpoklos tért onnan vissza. Kiábrándultan fordult el ottani barátaitól, és megvetéssel fordult el tőle itteni barátai.” Egyik ilyen „itteni” barátja volt Madeleine Paz, a francia kommunista párt tagja, akinek Istrati 1933 márciusában, a bukaresti Filaret szanatóriumból röpiratát címezi.

Szintén megemlíteném, hogy a *Csavargók, alkotók*ban Kassák is lefordított néhány részletet a *L'homme qui n'adhère à rien*ből. Ahol tehettem, a fordítás során – már csak Kassák iránti tiszteletből is –, félkövérrel szedve, fölhasználtam ezeket a részleteket. (Lövetei Lázár László)

Littérairesben barátom, Philippe Neël ugyanezt mondta, de éppen az ellenkezője miatt, mint Madeleine Paz: ő azért marasztalt el, mert hajlamos vagyok a munkásosztály védelmére kelnem.

Tehát minden oldalról ugyanazt a jótanácsot küldik felém, hogy ti. maradjak a kaptafánál. S teszik mindezt épp akkor, amikor kezem alig bírja tartani a tollat, a Szanatórium igazgatója pedig, ahonnan ezeket a sorokat írom, nyíltan kijelentette: „Mindenesetesen újabb napod csak ráadás az életre!”

Madeleine Paz tudja ezt. És hogy bebizonyítsa, milyen jó szíve van (s kétségkívül az van neki!), azt írja: „Ó! tudom jól, hogy embertelenség, szörnyű embertelenség kegyetlen igazságokat mondani egy boldogtalan és kiábrándult embernek, aki messzire innen magányosan fekszik egy kórházi ágyon. De elrejtteni előle meglepő álláspontja miatti őszinte aggodalmunkat, nem a legdurvább sértés lenne-e irányában?”

Dehogynem! bizony, a legdurvább sértés lenne, ha mindössze azért kímélnének, mert befejeztem a számadásomat az élettel. Íme, ezért is vagyok hálás a sorsnak, hogy sosem volt részem ilyesfajta kíméletben – olyan fajta emberek részéről, akiknek kényelmes volt az élet, s akik épp emiatt sajnálják is ezt az életet.

Hozzászóltam, hogy keményen bánjanak velem. Mikor visszatértem Oroszországból, Madeleine Paz és elvtársai *urbi et orbi* szétkürtölték, hogy a „Sziguránca ügynöke” vagyok, és „eladtam magam a burzsoáziának”, miközben Egyiptomból kiutasítottak, Olaszországban megletartóztattak. És **akadt-e egyetlen az én híres barátaim közül, aki megvédelt volna? Egyetlenegy sem. Valószínűleg azért, mert nem hitték el, hogy tisztességes ember vagyok. Ez volt a legfájdalmasabb a morális fájdalmak között, amiket életemben el kellett viselnem. Életöszönöm** – ami az orvosokat is meglepi – ekkor kapta a kegyelemdöfést. Többé már nem hittem semmiben. Korábban azt hittem, hogy mindenki ellen küzdeni, elárultatni, de ugyanakkor tudni, hogy néhányan még megértettek, tudni, hogy épp ezeknek a keveseknek köszönhető mindaz, ami a legjobb rész benned – mondom, korábban azt hittem, hogy ez a legszebb élet. Nem! Nincs semmiféle szépség, sehol. Őszinte ember számára az élet csupán ocsmány szélhámosság!

És én mégsem akarom megadni magam az igazságtalan halálnak, a halálnak, ami befogja a szád, *miközben beszélned kell*. Beszélni kíméletlenül, kendőzetlenül egy olyan évszázadban, amikor a hazugság uralkodik minden társadalmi osztályban és naponta hajtja igába a legragyogóbb elméket! Ennyi talán még megen-

gedhető egy olyan embernek, aki nem épített a maga számára villákat könyvei jogdíjából, s akit a kiadója most kegyelemkenyéren tart, épp csak annyi pénzt küldve neki, hogy letudhassa adósságait és egyéb morális vállalásait! Igen! Azt akarom, hogy bőröm itt maradjon ezen a fehér papírlapon, amit annyira szerettem mindig!

De nem! Utolsó barátaim egyike azt mondja: „Nem! Határozottan nem! Dögölj meg, de többé ne beszélj! Nem vagy te kalauz. Mi vagyunk a kalauzok. Az emberiség ügyei csak ránk tartoznak!”

Madeleine Paz azt írja: „Amikor csak *mesélt*, egyetlen szavától is kitört a lázadás; mióta *tanít*, kigúnyolja azt. Miféle tanítás visszautasítani mindenféle önszerveződésbe fektetett erőfeszítést, összetéveszteni a hóhért az áldozattal, tagadni a gyöt-rődő, vérző, szenvedő emberek reményét a felszabadulásban!”

Nos, igen! megismétlem az egész világ előtt: minden „szervezet” csak és kizárólag a szervezők érdekeit szolgálja ma, és fogja szolgálni a jövőben is! Íme, mindössze ennyit akarok még „elmesélni”, mielőtt meghalnék. Mindazok, akik birkát akarnak csinálni az emberből, egyúttal gyilkosaivá is lesznek. Legyen szó bárkiről, beleértve Madeleine Pazt is. Annak ellenére is, hogy kétségkívül jót akar. S hogy miért? Mert meg vagyok győződve, hogy a pász-

torok lázadása nem egyéb a részvényesek lázadásánál, bár néha előfordul, hogy ezek a pásztorok is kitörnek a nyakukat a manipuláció és illúzió szépséges díszlete előtt.

Íme, ezért kiáltom én a halálos ágyamról: *Éljen az ember, aki nem csatlakozik semmihez!* Ezt kiáltom utolsó könyvemben is, s ha ismét megmenekülök a haláltól, ezt fogom kiáltani minden, még ezután megírandó könyvemben. Ott fog állni teljes nagyságában az én Adrian Zografim mindenki által gyűlölt története: az ember felszabadítása azáltal, hogy nem csatlakozik semmihez, de abszolút semmihez, semmiféle jól „megszervezett” technikai munkához, függetlenül attól, hogy a bari-kád melyik oldalán szervezték meg.

És igen! a fentiekén túl meg kell próbálni visszatéríteni az emberiséget, legalább száz évig, a nomád életformához, ahhoz az élethez, ahol a társadalomnak semmi hatalma nincs az egyén fölött. És ha nem sikerülne ezt elérni, nos, akkor visszatérhet a nyájhoz, míg kipusztul az emberi faj, a zsarnokok legnagyobb örömére, legyenek ezek akár demokraták, akár abszolutisták.

Egyetlen ember forradalma, aki nem csatlakozik semmihez, mindig is ez volt a krédóm.

Egyes kritikusok azt mondják utolsó könyvemről, hogy mai gon-

dolataimat és érzéseimet kölcsönzöm az ifjú Adriannak. Tévedés! Életem – ahogy La Palice mondaná – teljes egészében kortárs élet, s mint ilyen könnyen kutatható. Nem tudjátok felfogni, mily ponton lettem századom lázadója. Olyan ember vagyok, aki már gyermekkorában ösztönösen rájött az engedelmeség bűnére, a tradíciótszetelet bűnére, a család, a társadalom, sőt, bármely lobogó iránti tisztelet bűnére! Nem engedelmeskedtem anyámnak, amikor elhagytam, hogy magam keressem meg a kenyerem s magam intézzem a sorsomat. Nem lettem egyetlen foglalkozás rabszolgája, jólrosszul úztem, nemegyszer bolondságot követtem el egészségem ellen. Két háborúból megszöktem, és messze menekültem a nemzeti zászlótól. Nem alapítottam családot, soha az asszonyra utódokat nem erőszakoltam, soha pártnak, szervezetnek, társaságnak tagja lenni nem akartam, s ha valahova erőszakkal beíratk, egy hónapnál tovább tagdíjat nem fizettem. Soha gyár vagy műhely vagy vállalat, hol kenyeremet kerestem, három hónapnál tovább nem tudott megtartani, még a legkedvezőbb feltételek mellett sem.

Megélt odüsszeiákkal van tele negyven kötetem, nem irodalommal. Kevés embernek sikerült ez. És ezt valóban érdemes elmesélni. Eből láthatjátok, hogyan lehetséges az, hogy egy ember sehova se csatlakoz-

zék. S mivel semmi bámulatos, semmi emberi erőt meghaladó nem volt benne, hiszem, hogy ami számomra lehetséges volt, lehetséges lesz a föld minden rabszolgája számára. Egy napon, amikor megunják, hogy hátulról irányítsák őket, amikor már eleget voltak birkák.

Nem, Madeleine Paz, nem vagyok „kiábrándult”, vagy nem ismerem be, csak azért, mert te így akarod. És nem vagyok hajlandó csatlakozni a te meggyőződésedhez. És ne mondd nekem, hogy az én hitem nem ér annyit, mint a tiéd.

Miből gondolod, hogy a te „igazságod” az egyedül elfogadható igazság, és főleg miből gondolod, hogy csak az konvenial a szenvedő emberiségnek? És az a pofátlanság, ahogy megvilágítod előttem, hogy léteznek „gyötrődő, vérző, szenvedő emberek”! Elfelejtetted volna, hogy én is egyike voltam és vagyok ezeknek az embereknek? És ahogy nem átallok emlékezetembe idézni, hogy „szent ez a terület”, és hogy „a munkásság sorsa itt fog eldőlni”!

Nem akarlak megbántani, de köztudott tény, épp te mesélted el, hogy megismerni óhajtván kissé „a munkások életét”, gyári munkásnőnek álltál a Citroën egyik üzemébe. Férjed reggel autóval vitt a gyárba; délben autón jött érted, hogy egy kellemes restaurant-ban meg-

ebédeltessen; déli egyre visszavitt az üzembe; este szintén ő vitt haza autón kellemes otthonotokba. Egy hónap (vagy három) múlva viszont megbetegedtél, és le kellett mondanod a „munkásnők életének” megismeréséről.

Nem, kedves barátom, mi nem egyformán ismertük meg a mindennapi kenyérért küzdő ember sorsát. Ezért aztán nem is szerethetünk vagy gyűlölhethetünk ugyanúgy.

És amikor itt, a burzsoá Európa határán a munkások drámáját figyelem, azokét a munkásokét, akik a munkások Oroszországból egészen a román határörök szuronyáig futnak, hogy a Dnyeszter jegén légép-puskázzák vagy erőszakkal visszavigyék őket a „munkások hazájába” a GPU „proletárjai” – mondom, ami-

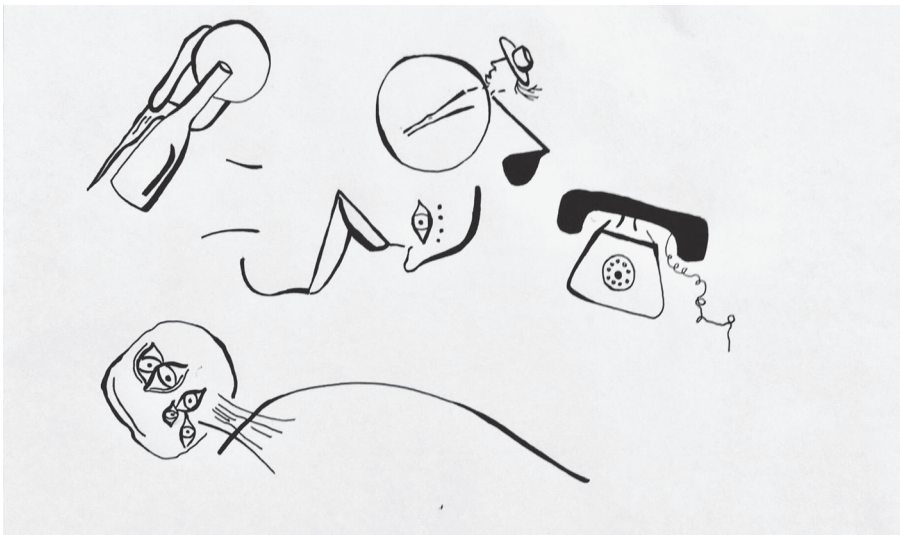
kor az új világ „szervezési” módozatait figyelem, engedtessek meg nekem, hogy másképp szeressem vagy gyűlöljem az embereket, mint te.

És azt is engedd meg, hogy tovább időzzek „személyes sérelmeimnél”, és hadd „meséljek” még a világnak, egyedül harcolva, „az ember, aki nem csatlakozik semmihez” lobogója alatt. Te azt mondd, hogy mindezek „régizagyvaságok”, zárójelben is megjegyezve, hogy: („mert régiek, igenis régiek”).

Bizony! „régiek, igenis régiek”! És mindenkor igazak! Sajnos!

Bukarest,
Filaret szanatórium, 1933. március

FORDÍTOTTA
LÖVÉTEI LÁZAR LÁSZLÓ

© Weyer Lili